

МІНІ-МУЗЕЙ

Символи та
обереги
українського
народу

ОБЕРЕГИ – наші прадавні добрі символи-захисники, знаки віри у вище заступництво. Символи-обереги втілювались у побутових речах, їх шанували, про них складали легенди

**Обереги мої українські, –
Ви прийшли з давнини в майбуття.
Рушники й сорочки материнські
Поруч з нами ідуть у життя.
Нам любов'ю серця зігрівають –
Доброта й тепло в них завжди.
Вони святість і відданість мають,
Захищають від лиха й біди.**

ОБЕРЕГИ ЛЮДИНИ

СОРОЧКА

Для сучасної людини **сорочка** є предметом одягу та естетичним фактором. У давніші ж часи вона мала й певну магічну функцію. Увесь процес, пов'язаний з виготовленням сорочок, їх одяганням і носінням, супроводжувався цілісною системою чітко визначених дійств і обрядів, окремі елементи яких дійшли і до наших днів.

При пошитті сорочки користувалися визначеною системою оберегових функцій. Особливо це стосувалося нанесення узорів. Давні узори мали оберігати людину "від лихого ока" та чорних і злих духів. Цій меті слугували й мережки на кінцях рукавів та горловині.

Найкращою дниною для шиття вважався четвер. Четвер є легким і вдатливим. Чи не тому в народі побутує народний вислів: "Доживеш до старості, якщо матимеш "четвергову сорочку". Годилося протягом дня покряти і пошити "четвергову сорочку", на якій нав'язували чимало вузликів. За повір'ям такий виріб довго носитиметься, а його господар, якщо сорочки нікому не позичати, доживе до глибокої старості.

Сорочка, отже, традиційно виконувала подвійну функцію – побутову й оберегову. Всім нам відомий вислів, який дійшов з глибини століть: якщо людині пощастило уникнути явної небезпеки, то казали, що вона в сорочці народилася. Неважко здогадатися, що йдеться про охоронну роль традиційного виробу.

НАМИСТО

У жодного народу не було такої величезної пошани й любові до жіночої прикраси – **намиста**, як в українок. Як тільки народжувалася дівчинка, для неї з першого ж дня батьки готували "іменний амулет". Він передавався в спадок від матерів і бабусь, і що давнішим був, то магичнішим, а відтак і ціннішим. Образ українки в чужинців асоціювався з двома найголовнішими ознаками: намистом і барвистою вишиванкою.

Не було в Україні дівчини, котра хоч би в якій скруті жила, не мала власного намиста (коралів). Віддавна побутував звичай: що пишніше у дівчини намисто, то більшу увагу й повагу викликала вона серед односельців.

Намисто мало подвійну функцію: магичну й естетичну. За допомогою амулетів людина намагалась убезпечитися від природних катаклізмів та злих сил. З цього приводу в народі говорили: "Без намиста і Душа нечиста".

ВІНЕЦЬ (ВІНОК)

Для українського народу здавна таким традиційним оберегом був **вінок**. Не лише дівчата прикрашали ним себе, а й досить часто його використовували як елемент декорування будинку.

Зображення вінків завжди було на одязі, скатертинах, рушниках. І, звичайно, він є незмінним атрибутом свята Івана Купала, що відзначається 7 липня.

Кожна дівчина напередодні цього дня плела собі вінка, великого, гарного, яскравого... Купальські ворожіння без нього були просто неможливими. Незаміжні дівчата вірили, що той, хто спіймає її вінка, пущеного на воду, в ніч з 6 на 7 липня, і стане її супутником на все життя.

Вінком, сплетеним із колосся, завершували і жнива. Його урочисто несли до господаря як символ закінчення збору зернових, а відтак статків і добробуту. При цьому казали: "Ось вінець і справи кінець".

Вважалося, що вінок з живих квітів захищає дівчину від напасників і лихого ока. Народ вірив, що дівчина, маючи на своїй голові вінок, володіє чарами. А ще вінок на голові і для здоров'я, тому є квіти, які потрібно обов'язково вплести.

Композиційний склад вінка: квіти

До українського віночку вплітали різноманітні квіти, а всього в одному вінку могло бути до 12 різних квіток. Кожна квітка у віночку щось символізувала: **троянда** - кохання; **біла лілія** - символ чистоти і невинності, вважається квіткою діви Марії; **соняшник** — відданості й вірності, **волошка** - простота, ніжність; **вереск** - самостійність; **дзвоник польовий** - вдячність; **лавр** - успіх, слава; **мальва** - краса, холодність; **півонія** - довголіття; **ромашка** - мир, ніжність, кохання; **безсмертник** - здоров'я роду людському; **калина** - символ краси та дівочої вроди, символ України.

Але чи не найсильнішим оберегам вважають **барвінок** — символ життя та безсмертя душі людської, оберіг від злих, зілля кохання та дівочої краси, чистого шлюбу. Казали, що варто лише дівчині та юнакові з'їсти листочок барвінку, як між ними спалахне кохання. Кожна пелюстка має певне значення: перша — краса, друга — ніжність, третя — незабутність, четверта — злагода, п'ята — вірність.

Композиційний склад вінка: стрічки

Не менше значення приділялося **стрічкам** (лентам, биндам): їх кольору, довжині, підбору. Дванадцять кольорів, кожен з яких був оберегом, і лікарем, захищаючи волосся від чужого ока.

Стрічки вимірювали по довжині коси, розрізали нижче коси, щоб її сховати. Найпершою по центру в'язали **світло-коричневу** — символ землі-годувальниці, пообіч якої **жовті** — символ сонця; за ними — **світло-зелені** й **темно-зелені** — краса та молодість; **голубі** й **сині** — небо і вода, що надають силу й здоров'я. Далі йшли **жовтогаряча** — символ хліба, **фіолетова** — мудрість, **малинова** — душевність і щирість, **рожева** — достаток. Білу вплітали лише тоді, коли кінці її були розшиті сріблом і золотом (на лівому — сонце, на правому — місяць). Не вишита стрічка не пов'язувалася, це був символ пам'яті про померлих. Дівчата, що вплітали у віночок мак, підв'язували до нього червону стрічку — символ печалі й магичності.

ХУСТКА

Зберігає український народ, як давній символ, пам'ять про **хустку**. Це перша ознака одягу жінки. Хустка широко розповсюджена по всій Україні. Багато чудових традицій і обрядів було пов'язано з хустиною. У кожній родині, де підросла дівчина, розмальована на коліщатах скриня мала повнитися хустками. Їх дбайливо оберігали, ними хизувалися, приспівуючи:

**Я не панна, я – господиня,
У мене хусток повна скриня!**

Крім побутового, дівоча хустка в Україні має ще й обрядове значення. Так, при сватанні дівчина перев'язує руку парубкові на знак згоди бути його дружиною.

В часи козаччини був добрий звичай у наших дівчат, коли козаки вирушали у похід, то кожна дівчина своєму нареченому дарувала вишиту хустину, як символ вірності в коханні.

ЛЯЛЬКА-МОТАНКА - БЕРЕГИНЯ ТА БОГИНЯ

Лялька-мотанка – українська народна лялька, символ жіночої мудрості, родинний оберіг.

Здавен у кожній родині лялька-мотанка виконувала роль оберегу, була символом мудрості, берегинею роду, символом матері-прародительниці та зв'язку між поколіннями, одна із найдревніших іграшок і сакральних (священних) істот нашого народу, якій тисячі й тисячі років. Скільки існує людство, стільки років цій іграшці, яка повинна була дитину заспокоїти, нагодувати і зберегти. Бо мати, залишаючи дитя, замотувала фрукти чи хліб у шматочок тканини, прив'язувала паличку і давала, як іграшку, тому в основі ляльки — хрест. Людина вигадувала ляльку-мотанку, подібну собі, як забавку для дитини, як оберіг дому.

Усі елементи одягу мотанки є символічними: спідниця уособлює землю; сорочка — три часи: минулий, теперішній і майбутній; головний убір — очіпок, стрічка чи хустка — зв'язок із небом...

ПИСАНКА - ОБЕРІГ, СИМВОЛ ЖИТТЯ

Писанка – це оберіг життя. Писанка не є суто великоднім атрибутом, як більшість гадає. Її писали протягом року до різних свят, на весілля, дарували на добробут. За традицією, писанки пишуть дівчата і жінки. Дівчата, щоб прикликати щасливу долю. Бездітні, щоб дитину народити. Їм радять три роки підряд писати по 12 писанок і роздавати дітям. Господині, щоб у хаті були злагода і достаток, щоб усі були здорові і веселі.

Освячену писанку з давніх-давен клали до першої купелі немовляти, щоб зростало на силі. Писанку приорювали в полі, щоб краще родило жито-пшениця. Клали під поріг стайні, щоб добре велося худобі. Зводячи нову хату, в кожному кутку клали по писанці. Наші прадідусі й прабабусі вірили, що писанка охороняє оселю від пожежі, блискавки та різних напастей. Шкаралупи від пофарбованих яєць раніше ніколи не викидали у смітник і не віддавали курям; їх закопували у землю чи викидали в бистру воду. Наші предки вірили, що за сорок днів (тобто на Вознесіння) вони допливуть до рахманів – на той кінець світу, де живуть безгрішні земляки – й оповістять їх, що воскрес Ісус Христос.

ХАТНІ ОБЕРЕГИ

ОБЕРІГ ВІРНОСТІ І ЛЮБОВІ - РУШНИК

Оберіг української родини – **рушник**. І у горі, і у радості він завжди поряд. Не знайдете ви сьогодні української родини, у якої не було б рушника. Рушник передавався із роду в рід. Батьки, які отримали рушники від своїх батьків, берегли їх як реліквію не тільки для дівчат, а й для хлопців, і не віддавали їх нізащо з рідної хати. Рушник характеризував працьовитість, майстерність і охайність господині та її дочок. Гарно оздоблений рушник завжди висів біля порога на кілочку в кожній хаті. Таким рушником (утирачем) витирали руки, тож він завжди був наготові, щоб подати його гостеві, якого запрошували до столу. Окремими рушниками накривали хлібину, діжу з тістом, спечені паляниці, з рушником ходили доїти корову, рушником витирали посуд.

Мати навчала дочку: "Тримай хату, як у віночку, і рушничок на кілочку!"

КОЛИСКА

Колиска (гойдалка, люля) була ще й родинним символом, виколихувала майбутнє родоводу, зберігала традиції, материнську цінність і батьківську гордість. Традиційно колиску виготовляли лише з "чистих", тобто благородних порід дерев (клена, калини, ясена, ліщини, горіха та ін.). Доручали цю шляхетну справу майстрам висококваліфікованим, з відповідним родинним статусом (не розлученим, тим, у кого велика й дружна сім'я). Все начиння – бильця, вервечки – також робилися за окремою технологією і супроводжувалося спеціальними обрядодіями, – адже колиска мала оберігати немовля від нечистої сили. Ненька, присипаючи дитину, намагалася опоетизувати кожну деталь гойдалки:

Ой ну, люлі да люлечки,
Шовкові да вервечки,
Золотії да крющечки.
Мережана да попінка,
Колисочка да новенька,
Спи, дитиночка да маленька.

СКРИНЯ

В давніші часи не було жінки, котра не мала б свого іменного приданого. Як тільки в сім'ї підростала дочка, батьки обов'язково замовляли для неї **скриню**.

До весілля кожна дівчина мала наготувати певну кількість рукодільних виробів – сувоїв домотканого полотна, рушників, вишитих сорочок, наволочок, блузок тощо. Вважалося особливою чеснотою, ознакою працьовитості, якщо в дівчини було багате придане.

З цього приводу казали: "Як повна скриня, то й лиш господиня". Коли молодий забирав молоду до батьків, весільні гості привселюдно оглядали виготовлене власноруч і подароване матір'ю придане.

Згідно з традиційними приписами, скриня мала стояти в коморі. Одначе, якщо дозволяли умови, її тримали і в хаті, неподалік столу. За потреби на ній могли відпочивати чи виконувати якусь тимчасову роботу, розміщувати домоткані килими або ліжники тощо. Але основне призначення скрині – тримати в ній переважно жіночі речі: весільний одяг і, зокрема, вінець (за традицією їх зберігали до кінця життя), святкові рушники, вишивки, обрядовий серпанок, святкове вбрання

СВІЧКА

Найважливіша прикмета символу **свічка** полягає в тому, що він супроводжував людину від народження до смерті: при запаленій свічці народжувалися, одружувалися і йшли в небуття. Без воскових свічок не обходилося жодне важливе обрядодійство.

У родинній обрядовості воскова свічка виступала оберегом матері та новонародженого. У весільній обрядовості вона була символом щастя, благополуччя, добробуту, міцності й довговічності подружнього єднання. У поховальних обрядах свічку використовували для того, щоб "освітити шлях душі" вмираючого і вберегтися від недобрих сил. У поминальній обрядовості свічки невід'ємні атрибути тризни, жертва предкам, яка віддавалася за чітко встановленим обрядом, що символізувало духовну єдність і незгасиму пам'ять про тих, хто відійшов у небуття. В повсякденному житті воскові свічки були оберегом, а в календарній обрядовості мали символічну очищувальну, відроджувальну силу.

ЗЕЛЕНІ ОБЕРЕГИ

КАЛИНА

Калина – символ України, вірна супутниця людини від народження до останніх днів. Вона була потрібна в різних обрядах, коли приходили вітати батьків з народженням дитини, приносили хліб, як символ достатку, корінь життя, гроші, як символ багатства і обов'язково калину, як символ краси, здоров'я рідної землі. Використовують калину й у весільному обряді: кетягами прикрашають коровай, завітчують гільце молоді. Калина біля материнської хати – не тільки краса, а й наша берегиня. Є прислів'я : „Мамина калина росте біля хати – сюди прилітають зозулі кувати“.

РОМАШКА

Ромашка у віночку – це символ дівочої чистоти і цноти. Її вплітають у вінок поруч з цвітом калини, яблуні і вишні. А поміж ромашками ув'язують вусики хмелю – символу гнучкості і розуму. Цю рослину здавна шанують у нашому народі. Вона оспівана в піснях та легендах.

СОНЯШНИК

Соняшник - народний символ України! Жовті поля соняшників під блакитним небом - дуже гарне видовище, можна навіть сказати патріотичне. А потім вони радують усіх нас насіннячками. І рідкісне село в Україні обходиться без цих великих жовтих квітів. СОНЯШНИК - символ Сонця, праці й достатку, сили і добробуту. Він - чи не найсильніший серед квітів...

В українських домівках вишивали соняшники, малювали їх, прикрашали ними паркани. Соняшник це не тільки символ Сонця, сяйва і краси - це знак процвітання Соняшник – неодмінна прикмета сільських городів. І в той час же час – це рідкісне, осяйне диво природи, незвичайний феномен рослинного світу. «Стоїть гарний, як соняшник у цвіту», - кажуть у народі.

МАК

Мак. З давніх-давен на Україні святили мак і ним обсівали людей і худобу, бо вірили, - що мак має чарівну силу, яка захищає від усякого зла. А ще вірили, що поле після битви на весні вкривається маками. Ніжна трепетна квітка несе в собі незнищенну пам'ять роду.

В українській міфології мак має дуже багато значень. Це символ сонця, безкінечності буття й життєвої скороминущості, пишної краси, волі, гордості, сну, отрути, оберегу від нечистої сили, а також хлопця-козака, крові, смерті.

НЕЗАБУДКА

Незабудка - одна з квіток традиційного українського вінка, є символом постійності, вічної любові. Цікаво, що у всіх християнських народів ця квітка має однакову за змістом назву. Припускають, що джерелом цього може бути давньогрецький міф про богиню квітів Флору, яка обдаровувала всі рослини іменами, а про маленьку блакитну незабудку забула. Зате потім разом із парадоксальною назвою вона нагородила ображену квітку ще і чудесною силою: повертати пам'ять тим людям, які забувають своїх близьких або свою Батьківщину. Схоже пояснює походження незабудки і християнська легенда. Коли Господь одного разу створив квіти, він дав кожному з них свою назву і наказав добре її запам'ятати. Але не встиг Господь це сказати, як повернулася одна з маленьких квіточок і зі сльозами на очах вигукнула: «Господи, я забула своє ім'я». Тоді, поглянувши на неї, Господь лагідно сказав: «Не забудь мене!».

ВОЛОШКИ

Волошки. Окраса хлібної ниви – волошка. Чарівна, синя, як небо, квіточка ця – вказує на постійний зв'язок з небом. Ця квітка символізує вірність і постійність, а також простоту і ніжність. І так вони цвітуть серед неспокійного моря колосків, провіщаючи людям багатіють небес. А чистий синій колір спонукав обрати його за символ сталості й вірності. І так на вишиванках, серед маків, житніх колосків, ромашок, дзвоників гордо синіють чарівні волошки, символізуючи спокій, вірність, стабільність.

БАРВІНОК

Не менш важливе місце у віночку належало **барвінку**. Він є символом життя і безсмертя людської душі. Про походження цієї квітки розповідає давня легенда.

Жили колись чоловік з жінкою у був у них синок-одинак на ім'я Бар. Виріс він і став гарним парубком. Покохав він дівчину Вінку. А Бара покохала ще одна дівчина, у якої мати була відьма. Хотіла вона причарувати хлопця, та ніякі чари не допомогли їй. Бар та Вінка мали одружитися. І ось у день весілля йшли вони до церкви, щоб взяти шлюб. Раптом з'явилася відьма, окропила їх якимось відваром зілля. За мить на місці, де стояли молодята, нікого не стало. Впала Барова матінка на те місце і скропила землю слізьми. Сталося диво: зазеленіли дрібні листочки, уквітчані голубим цвітом. А назвали його Барвінком. З того часу тягнеться він до людських осель, до батьківських могил. І дівчата вплітають його у свій весільний вінок. Відзнакою молодого на весіллі в багатьох регіонах України була бутоньєрка із барвінку.

ПТАХИ - СИМВОЛИ ТА ОБЕРЕГИ

Лелека - символ любові до батька-матері, котрі благословили тебе на світ, а тому це - й символ сімейного благополуччя, любові до рідної землі, Батьківщини. Щасливий той двір, де є гніздо лелеки, бо він - птаха священна, за розорення його гнізда - кара вогнем. А ще лелека приносить до оселі немовлят. І щасливе те село, яке має хоча б одне лелече гніздо - його обходитимуть стороною чорні хмари та злі буреломи.

Якщо ж лелека несподівано залишає гніздо в дворі й не повертається до нього, то двір і дім цей згодом спорожніють... Окрім цього, лелека є символом вогню і сонячного світла: він завжди прилітає з наближенням бурі або грози. Лелека довіряє людям, на господарстві яких проживає, тому може спокійно розгулювати по їх двору навіть у їхній присутності. Вважають, коли дівчина вперше весною побачить лелеку високо в небі, то цього року обов'язково вийде заміж, а якщо вже в гнізді - то ще рік залишиться в батьківському домі.

ПТАХИ - СИМВОЛИ ТА ОБЕРЕГИ

ЛАСТІВКА

ЗОЗУЛЯ

БДЖОЛА – СИМВОЛ ПРАЦЕЛЮБСТВА

Бджола – символ працелюбства, вона – супутник людини упродовж тисячоліть. Багато казок і легенд існує про єдину приручену комаху-трудівницю. Бджільництво – промисел дуже давній – давніший, ніж свинарство і хліборобство. Воно дало людині можливість добувати мед і віск, якими платили данину, дарували іноземним володарям.

Бджола – "Божа пташка" або "Божа мушка", задавити її – гріх. Вона освячує і свій мед, що стає необхідним у святкових обрядах, наприклад, у Різдвяній куті. Пасіка – святе місце, а пасічник – побожна людина. Віск як виріб бджолиний також святий, тому він іде на церковні свічки.

ЕКСПОНАТИ МІНІ-МУЗЕЮ

ВІКОНЦЕ,

прикрашене
вишитими
завісами та
мереживом.

ПІДВІКОННЯ,

прикрашене
вишитими
серветками та
хатнім начинням

ЕКСПОНАТИ МІНІ-МУЗЕЮ

ЛЯЛЬКИ-МОТАНКИ

українська народна лялька, символ жіночої мудрості, родинний оберіг. Основою першої ляльки є кукурудзяний початок, друга виготовлена з сіна

ЕКСПОНАТИ МІНІ-МУЗЕЮ

КОЛИСКА –

(гойдалка, люля)
була ще й
родинним
символом,
виколихувала
майбутнє
родоводу,
зберігала традиції,
материнську
цінність і
батьківську
гордість.

ЕКСПОНАТИ МІНІ-МУЗЕЮ

СКРИНЯ –

скрині належала особлива роль збереження не лише родовідної пам'яті, але й високомистецьких виробів нашого жіноцтва. Цей елемент умеблювання привносив у оселю святковість, був тим незгасним вогником родини, довкола якого гуртувалася сім'я. Напередодні свят кожна господиня ретельно прибирала хатню скриню, мила її, наповнювала запашними травами й новими виробами.

ЕКСПОНАТИ МІНІ-МУЗЕЮ

ГНІЗДО З КУРКОЮ ТА ПІВНЕМ

У народних віруваннях слов'ян Півень був віщим птахом і наділявся здатністю протидіяти нечистій силі. Крик півня має здатність відганяти нечисту силу. "Півень співає — значить, нечистої сили темної пора прийшла!" — говорили в народі, твердо вірячи, що з вечора до "перших півнів" належить бродити по землі всякої нежиті. У дорогу козаки, чумаки обов'язково брали півня. Він правив і за годинника, і за сторожа. Вибирали найбільшого, найкращого, найголоснішого.

ЕКСПОНАТИ МІНІ-МУЗЕЮ

ЕКСПОНАТИ МІНІ-МУЗЕЮ

КАРТА УКРАЇНИ

КАРТА СТИЛІЗОВАНА ПІД ПРАПОР УКРАЇНИ З КВІТАМИ, ЯКІ Є СИМВОЛАМИ-ОБЕРЕГАМИ УКРАЇНИ, КОЛОСНЯМ ПШЕНИЦІ ТА ЖИТА, ЛЕЛЕКОЮ, ЯКИЙ СИМВОЛІЗУЄ ЛЮБОВ ДО РІДНОЇ КРАЇНИ, БЛАГОПОЛУЧЧЯ І ДОБРОБУТ УКРАЇНСЬКИХ РОДИН.

**ДЯКУЮ
ЗА
УВАГУ!**

